

ÖSTERGÖTLANDS
HEMBYGDSFÖRBUND

Östergötlands Hembygdsblad

God Jul & Gott Nytt År

ÖSTERGÖTLANDS HEMBYGDSBLAD

Utkommer med fyra nummer per år och ges ut av Östergötlands Hembygdsförbund, till vilket 95 föreningar med ca 21 500 medlemmar är anslutna.

Ansvarig utgivare

Denny Lawrot (förbundsordförande)
Sankta Marias Väg 252, 612 93 Finspång
Tel: 0122-201 88, mobil: 0708-12 06 00
denny.lawrot@centerpartiet.se

Redaktion

Ing-Marie Hagelin
Prästgårdsliden 10B, 595 42 Mjölby
Tel: 0142-100 08
ingmarie.hagelin@gmail.com

Jesper Ström
Östergötlands Hembygdsförbunds kansli
Tellbovägen 14, 585 64 Lingham
Tel: 076-103 11 39
ostergotland@hembygd.se

Bengt Björner
Björnsäter, Brunneby, 597 94 Åtvidaberg
Tel: 0120- 601 71
bengt.bjorner@telia.com

Prenumeration

100: -/år: insättes på plusgirokonto 89 881-7

Annonsspriser

1/1 sida 1200:-
1/2 sida 600:-
Ideella föreningar 50 % rabatt

Annonskontakt

Jesper Ström, 076-103 11 39
ostergotland@hembygd.se

Utkommer

omkring 15/12, 15/3, 15/6, 15/9

Manusstopp

15/2, 15/5, 15/8, 15/11

Östergötlands Hembygdsförbunds Kansli

Tellbovägen 14, 585 64 Lingham
Tel: 076-103 11 39
ostergotland@hembygd.se
www.hembygd.se/ostergotland

INNEHÅLL:

Ordföranden har ordet	sid 3
Kan Hembygdsbladet läsas på nätet?	3
Julräven	4
Solstrålande Höstkonferens i Malexander	5
Livfullt i Örebro på Hus med historia-konferens	6
Rystad-Östra Harg nostalgifärd	7
Vi var där III – Tjärstad HBF 30 år	8
Tyrso – Torpet som lever vidare	9
Vi minns i vintermörkret	10
Funktionärskonferens i Högby	11
Att arbeta med utställningar	13
Hus med Historia 2011 . Regna HBF	14
Ljusstöperskan	15

Omslagsbild

Pariserviken, Motala.

foto: Jesper Ström

Välkommen med bidrag och foton. Materialet skickas till kansliet. Redaktionen förbehåller sig rätten att redigera texter och bilder.

Tryck

BPT-Tryck AB, Linköping
Upplaga 1 100 ex
ISSN 1102-5557

Ordföranden har ordet

När jag skriver detta är det bara 14 dagar till första advent. Än så länge är det höst i år, men för ett år sedan var det full vinter. Vi har precis haft en funktionärsdag på gården. Ett stort tack till alla som kom på mötet, där vi var 29 föreningar! Vi vet det är så roligt att det är så stort behov att träffas på plats, som behöver svar på våra frågor fram och diskutera dem. Det finns en utförlig rapport från mötet på vår hemsida.

Det finns anledning att fundera över verksamheten inför 2012. Jag tror det är viktigt att fullfölja tanken på att närma oss skolorna. Att ni i hembygdsföreningarna blir det självklara alternativet för skolan att ge eleverna kunskap om den lokala historien. Jag tror att det finns anledning för oss att återkomma med denna fråga i samband med vår traditionella Januarikonferens på Östergötlands museum, som denna gång dessutom kommer att bli en Februarikonferens. Detta på grund av att museets lokal är bokad i januari, varför den då kommer att hållas lördagen den 4:e februari.

Extra årsmöte! Vid årets riksstämma antogs ett förslag till nya stadgar och också en rekommendation till stadgar för länsförbunden och lokala hembygdsföreningar. Vi har från styrelsens sida tittat på våra nuvarande stadgar och också på förslaget från stämman. Detta arbete har lett till att styrelsen föreslår

vår årsstämma att ansluta sig till riksstämmans förslag till regionala förbundsstadgar med några smärre ändringar. Genom att utlysa en extra årsstämma ihop med Januarikonferensen kan de nya stadgarna fastställas vid vår ordinarie stämma senare i vår. Det krävs nämligen beslut vid två stämmor för en ändring av våra nuvarande stadgar.

En annan fråga som vi ska följa upp är den om tillgängligheten i våra hembygdsgårdar. Vid Höstkonferensen i Malexander deltog ju Gunnar Häger som berättade om, och visade bilder på åtgärder som förbättrade tillgängligheten för besökare med funktionsnedsättningar. Han erbjöd sig vid detta tillfälle att komma ner och resa runt till de föreningar som vill få tips på hur man förbättrar sin tillgänglighet. Jag vill därför uppmana alla som är intresserade av ett besök av Gunnar, att anmäla sitt intresse till Jesper Ström på kansliet. Vi ska då planera en rundresa där vi hinner med alla under den tid Gunnar är här. Besöket väntas ske någon gång i vår.

Vi ska också ta vara på de inkomna enkäter om fastighetsinnehav som vi fått in från er. Detta material skall digitaliseras och göras tillgängligt via vår hemsida, för både föreningarna, Östergötlands museum och den intresserade allmänheten. Vi vill också göra en satsning på kulturturism genom att ta fram en Östgötakarta, så att hitresande lätt kan hitta till ”sin” hembygdsgård. Allt detta kräver externa medel och ett projektskrivande pågår som vi hoppas ska ge resultat.

När ni läser detta har ni förmodligen redan firat Lucia. Därför känns det inte helt fel att nu önska er en God Jul och Ett Gott Nytt År!!

Denny Lawrot

Kan Hembygdsbladet läsas på nätet?

Ekonomin är ju en ständigt återkommande fråga. Det gör att det kan finnas anledning att också ompröva gamla sätt att arbeta på. Hembygdsbladet är ju en tidning som i dag går ut till 10 medlemmar i varje hembygdsförening. Det innebär att omkring 1000 medlemmar har tillgång till den. Kostnaden för tryckning och distribution av bladet tar 2,75 kronor av de tre kronorna som medlemsavgiften till förbundet är. Styrelsen diskuterar just nu om Hembygdsbladet i stället kan göras digitalt och sändas via nätet. Kostnaden är i stort sett noll för detta och desutom skulle betydligt fler kunna få tillgång till tidningen. Den kan då också göras i färg istället för bara svartvit och komma ut oftare. Frågan var uppe vid vår konferens i Högby 12/11 och mottogs där positivt. Vad tycker du som läser detta nummer? Hör gärna av dig till kansliet eller någon av oss i styrelsen med synpunkter.

Denny Lawrot

Julräven

Julen anno 1953. Jag och mina bröder, sju till antalet, växte upp på Säter i Björsäter. Som sed var på julafton skulle vi jaga hare. Till mors stora förtret, för det var väl lite både si och så med tider, när vi skulle doppa i grytan.

Vi gick alltid upp lite tidigare på julafton för att klara av mjölkning och övriga djur. För min del så skötte jag stallet. Där fanns sju hästar varav en hingst och där trivdes jag bäst.

Vädret var det bästa tänkbara denna julafton, det hade kommit omkring tio centimeter nysnö. Ett ypperligt jaktväder med kramsnö, och när vi kom ut på gödselstacken så fanns det ett rävspår. ”Den tar vi ann”, säger far.

Sagt och gjort, efter en frukost, som inte tar lång tid, ställer vi ut oss och jag går en bit med schillerstövaren, som hette Nicke, på spåret och det tog inte många minuter förrän han väcker Mickel i sin intagna daglega.

”Upptaget” blir inne på kronoparken Hemsjö och drevet tonar ut mot Höstbäck längs sjön Hövern och jag intar passet i Guldbärsdalen, gränsen mot Hemsjö.

Drevet kommer allt närmare mot mej, men Hövern ligger tillfrusen och Mickel passerar förbi mej ute på isen. Drevet går vidare uppe på Säters storskog, varv efter varv, men till sist vänder räven mot hemviken vid Säter och där skulle Fader Nils stå.

Men någon måste ju gå hem till djuren för utfodring, och min bror Sven, som var med, fick överta bössa och hatt. Han var då tolv år. Övriga jägare var bror Lars på pass mot Vissviksgränsen och Hilding Lundell, som bodde en kort tid på Säter.

Efter flera timmars drev så smäller det vid hemviken, och jag visste att det var farsgubben som stod där. Det blev tyst och jag drog mig däråt. Och där står Sven vid sin räv och hunden Nicke bredvid.

Efterhand kom övriga till skottplatsen och fick se en ung jägare med sin första räv.

Sedan dess har Sven lagt ner många djur och han släpper gärna inget över bron där han står.

Och se, det blev dopp i grytan i rättan tid till mors glädje denna julafton. När kor och hästar fått sitt infann sig julkvällens frid över byn, och på juldagens morgon satt samtliga i kyrkbänken och hörde julens budskap. Men ingen jakt på juldagen eller nyårsdag.

*Börje Wärnelius
artikel ur Länstid-
ningen inför jul 1995*

Den stolte jägaren
Sven Wärnelius (1953)

Solstrålande Höstkonferens i Malexander

Lördagen den 21/9 var det så dags för Östergötlands Hembygdsförbunds traditionella Höstkonferens för sina medlemsföreningar i länet. Värskapet hade denna gång tilldelats hembygdsföreningen i Malexander som stod för ett förstklassigt och gemytligt samarrangemang där strax över 60 deltagare från 18 olika hembygdsföreningar samlades på förmiddagskaffe i ortens centrala föreningshus. För alla som kom bilvägen dit så kan det inte ha gått någon förbi vilken unik djupskogsnatur med dramatiska klippbranter ned mot sjön Sommens vikar som omger denna del av Östergötland.

Föreningens ordförande Leif Svensson öppnade konferensen med att hälsa alla välkommen och delge en bit Malexanderhistoria, både om föreningshuset självt, uppkomsten av ortens namn – vilket ursprungligen var Malgesanda – samt dess samhälleliga utveckling i nutid. Därefter hölls ett anförande av förbundets ordförande Denny Lawrot som berättade om verksamheten i höst, följt av information från Stefan Arrelid, Studieförbundet i Norrköping.

Sedan var det filmvisningsdags! Deltagarna fick se föreningsmedlemmen Bengt Sandéns film från spåntaksläggningen av fäbodhuset på hembygdsgården Södra Sand i somras, där en stor del av föreningens medlemmar deltog i den väldokumenterade insatsen. Visningen gick väl i hand med hembygdsrörelsens pågående riksprojekt Hus med Historia, den ekonomiska satsningen på just renoveringen och bevarandet av äldre byggnader i hembygdsmiljö.

Det dominerande föreläsningsslaget i år stod Gunnar Häger från Sveriges Hembygdsförbund för härnäst. Gunnar är tillgänglighetskonsulent hos riksförbundet och berättade vad man kan göra i hembygdsföreningarna för att öka tillgängligheten för alla, även för personer med funktionsnedsättningar och rörelsehinder. Med en engagerande insatthet och erfarenhet i frågan visade han utförligt hur föreningar både vinner på, samt har vissa krav på sig – enligt kravplaner från

både FN och Riksantikvarieämbetet att ”kultur ska vara tillgänglig för alla” – att förse sina gårdar och hus med hjälpmedel för funktionshindrade. Det kan vara allt från adekvat skyltning & textning, entréer, rullstolsramper, kontrastmarkeringar av objekt, rätt belysning och hörslingor, till utställningars utformning, som ex. gärna får innehålla översiktsmodeller i miniatyr. T.o.m. alla våra hemsidors upplägg kan behöva en översyn med denna vinkel; en guide att rekommendera då är sajten www.handisam.se.

Efter den efterlängttade lunchen, bestående av kasser och potatissallad, visades deltagarna runt på den bedövande natursköna hembygdsgården Södra Sand med sina flerhundraåriga hus och inventarier. Och som vädret var med oss denna lördag; i gröngräset med en ständigt strålande höstsol kändes det nästan som om sommaren inte tagit slut! Malexanders epitet ”Sommens Riviera” med sandstranden rakt nedanför gårdsbranterna gjorde mer än skäl för sitt namn. Allt fortsatte i den närliggande lika vackra kyrkan med sin fascinerande kyrkogård samt i föreningens eget hembygdsmuseum strax bredvid. Hela visningen ackompanjerades av entusiastiskt framförda och uppskattade Ortsberättelser, från bl.a. föreningsmedlemmen Bo A Garpevik.

En höstkonferens att väl minnas avslutades sedan där den började: i föreningshuset med eftermiddagskaffe, mingel och en diskussionsrik frågestund. Vi ser redan fram emot nästa!

Text & foto: Jesper Ström

Södra Sand

Livfullt i Örebro på Hus med Historia-konferens

Samarbete mellan aktörerna är bästa vägen för utnyttjandet av pengamedel till Hus med historia. Det framhölls vid konferensen i Örebro 21 september där regionerna Sörmland, Närke och Östergötland deltog med över 60 personer. Regeringen plussar på ytterligare 10 miljoner kommande år till projektet, bekräftade riksförbundets Maja Flygt, och det gäller att rätt utnyttja den generositeten. Hur man gör det på bästa vis, berättade föreläsare vid örebroträffen. Där vi också fick veta att det ”inte alls är fel att ha olika åsikter i frågorna.”

– Att debattera och byta synpunkter är progressivt. Det för saker framåt, tyckte Sörmlands museichef Karin Lindvall i ett livfullt och utmanande framförande. I hennes mening ska även honnörsordet vara ”använda” Kulturarvet, i stället för att ”tillgängliggöra” det, vilket upplevs som ett slitet begrepp.

Samverkan och utveckling var rubriken på dagens konferens där sju olika talare framförde sina synpunkter. Det blev en ordrik dag, men med några onödiga upprepningar. Information om hembygdsrörelsens roll som smakade ”frälsa de redan frälsta” men också pärlor som till exempel värmländska museichefen Monica Björklunds framträdande. Med hjälp av utmärkt bildmaterial tog hon med sig auditoriet till några av de platser i Värmland där man utnyttjat pengar till behövande objekt. Hon åskådliggjorde medryckande i både ord och bild och gick även in på de små detaljerna.

Moderator var Leif Jacobsson från Malmköpings hembygdsförening och han styrde konferensen med

både bestämd och mjuk hand. Leif redogjorde i sitt framträdande för Malmköpings hembygdsförenings arbete och visade hur man effektivt tagit tillvara alla förutsättningar på orten. Han gjorde deltagarna både nyfikna på och imponerade av plats och förening och placerade utan tvekan Malmköping på den svenska hembygdsrörelsens karta.

Övriga rubriker på konferensen var bland annat Konkreta möjligheter för kontinuerlig byggnadsvård, Hus med historia – regeringens satsning på hembygdsrörelsens byggnader, samt Framtidens lösningar i hembygdsmiljö. Diskussionsfrågor för dagens workshop var till exempel kulturarvsarbete genom samarbete. Hur kan vi samarbeta för att underlätta det vardagliga arbetet med och underhåll av byggnader och samlingar, även med mindre lokala samarbetspartner?

En annan viktig fråga var hur vi kan förändra bilden av våra hembygdsgårdar från att vara förknippade med det dammiga hembygdsmuseet fyllt av redskap från lantbruk och hantverk? Hur kan vi utveckla bilden av hembygdsgården som mötesplats kring flera intressen? Det blev få inlägg som svar på de här frågeställningarna, för oss östgötar däremot mera diskussion i bussen under hemresan. Jan Johansson från Ödeshög framhöll till exempel att nog är det bra att det kommer pengar men i små föreningar är det också svårt att få ideella arbetskrafter att räcka till.

– Det behövs händer till allt arbete med underhåll.

Samarbete poängterades starkt från medverkande talare och det ska ske mellan tre aktörer: Hembygdsföreningar, länsmuseum och länsstyrelse. I det samarbetet borde också kommunernas kulturnämnder ingå som en fjärde aktör, kan man tycka. De lokala föreningarna behöver pengar och stöd med marknadsföring. Hembygdsföreningarna drar ett tungt lass vad det beträffar bevarandet av den lokala kulturhistorien.

”För att förstå idag, måste man ha kunskap om i går.” Sagt av en insiktsfull filosof en gång.

*Text: Ing-Marie Hagelin.
foto: Mikael Johansson*

Moderator Leif Jacobsson, Malmköpings HBF

Rystad-Östra Harg nostalgifärd

Den 6 augusti 2011 genomförde Hembygdsföreningen Rystad-Östra Harg en nostalgifärd i samarbete med Rystad Buss. 36 resenärer gick ombord på bussen som var av 1964 års modell och Anders Haraldsson som var vår förare, gav information om bussen.

Vår bussförare

Rystad Buss Scania Vabis 1964

ner till Åkerstorp. Här berättade Britt Madsen om bebyggelsen och personer som bodde längs Gatan under 1970-talet.

Vid Åkerstorp blev det en välkommen fikapaus med gott kaffe och hembakat bröd. Efter 30 minuter gick bussen sedan en ”ny sträckning” via Luestad till startplatsen Rystad Kyrka. Birgitta Gunnarsson var sist ut att informera om slutsträckan.

Bussfärden var beräknad till 2½ timme och det visade sig att tiden hölls exakt. Alla resenärer trivdes och gamla minnen väcktes till liv även om det saknades luftkonditionering denna varma och soliga lördag.

Text och foto: Magnus Aspenström

Färden startade vid Rystad Kyrka på utsatt tid och fortsatte enligt den gamla linjesträckningen mot Malma, Gärstad och Ekängen. Hans Agnarsson berättade om platser, byggnader och personer under denna del av resan. Vi gjorde även en tur ner till Roxtuna och fortsatte sedan till Tuna Kungsgård. Bussförare Anders berättade också om hur den gamla vägsträckningen var dragen.

Turen gick vidare över Tägneby och ner till Östra Harg Kyrka och Holmen.

Till Holmen gick turen endast sommartid då området besöktes av sommargäster. Vi åkte sedan förbi Mylinge; där vände normalt bussen enligt gamla linjesträckningen, och fr.o.m. början av 1970-talet utökades den till Segersberg för att sedan gå tillbaka till Rystad Kyrka. Vi fortsatte Åkerstorpsvägen (Gatan)

”Öschöte, Gu’sche-löv”

– Det går sakta fram men det går ändå fram! –
Timmerfora hos Malexanders HBF (foto: Bengt Björner)

Vi var där III – Tjärstad HBF 30 år

”Vi samlar inte föremål, vi samlar människor” = Öppen Hembygdsgård

Förbundet hade nöjet att uppvakta Tjärstad HBF vid den vernissage 17/9, som inledde föreningens 30årsfirandet. Efter att föreningens ordförande Inger Falk öppnade en foto- och föremålsutställning i Rimforsa bibliotek, fick ett trettiotal närvarande en fyllig summering av föreningens första 30 år.

Bland de närvarande märktes Gun Axelsson, som var med och grundade föreningen. Hon kom sedan att verka som dess ”ständiga” sekreterare 1961-2009. Hon berättade att man snart efter föreningens bildande beslöt att avstå från en egen hembygdsgård. Man har i stället under alla år kunnat ägna krafterna åt utåtriktad verksamhet (se devisen ovan).

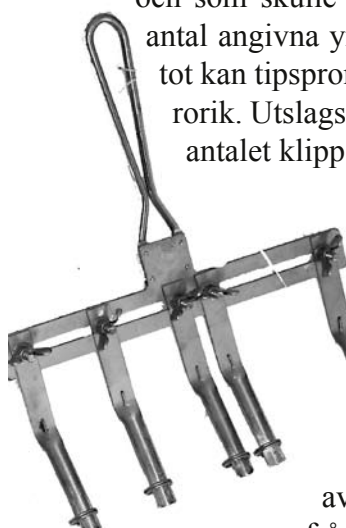

Kultursekreterare Sofia Fälth

Föreningen håller historien levande med berättarkvällar och föredragsaftnar samt med hjälp av skrifter samt torpvandringar. Man samarbetar med skolan och andra föreningar inom socknen.

Under dagen ordnades även en tipspromenad inom biblioteket med föremål från i huvudsak 1900-talet

och som skulle kopplas samman med ett antal angivna yrken. Med syftning på fotot kan tipspromenaden sägas ha varit lärorik. Utslagsfrågan rörde passande nog antalet klippspik i en glasburk.

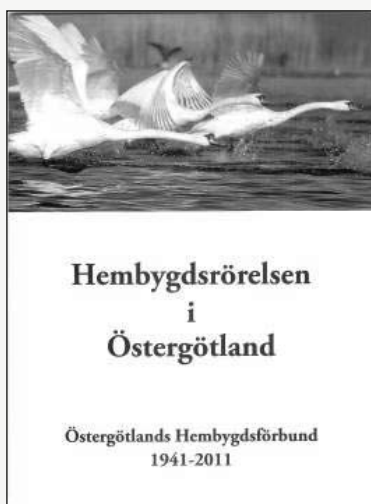

Tipspromenadföremål

Efter ordförandens invigningstal spelade Kindas kultursekreterare Sofia Fälth två violinstycken vilka hade ”bygdens söner” som upphovsmän. Efter den avslutande slängpolskan från Hallsta by överlämnade undertecknad en blombukett och Förbundets hyllningsadress till Inger Falk.

Firandet fortsatte sedan med tre välbesökta berättaraftnar, vilka även de hölls på biblioteket.

Text och foto: Bengt Björner

Julklappstips

Hembygdsförbundets 70-årsjubileumsskrift

Bo Janssons förnämliga sammanfattning av förbundets historia de senaste 20 åren – ett måste för varje hembygdsentusiast! Finns nu till försäljning för 50 kr via förbundskansliet, tel: 076- 103 11 39 eller e-post: ostergotland@hembygd.se.

Tyrsbo – Torpet som lever vidare

Tyrsbo, en timrad torpstuga som byggdes 1835 vid skogskanten på ägorna till gården Måla i Västra Harg, har ännu idag full aktivitet omkring sig. Förr användes torpet av torparfamiljer, medan det idag visas för besökare på Hembygdsgården.

Den som först flyttade in i stugan var Carl Tyrsson. Eftersom han blivit änkling och hade försorg om sina tre barn, gifte han snart nog om sig och flyttade tillsammans med sin nya hustru och deras gemensamma barn in i stugan, som fick namnet Tyrsbo efter den förste hyresgästen. Sedermera blev han änkling på nytt och hade en ännu större familj att försörja, varför han städslade en piga vid namn Christina och trots ålderskillnaden på 41 år, gifte de sig och så fylldes stugan med ytterligare en son och en dotter. Carl avled 1874 i en ålder av 80 år. Änkan gifte om sig, men lyckan blev inte långvarig då hon åtta år efter giftermålet blev änka på nytt. Christina, eller Stina som hon kallade sig, bodde ensam kvar i Tyrsbo, blev djupt religiös och levde efter bibelns budskap. Åren gick och Stina framlevde sina dagar i stugan och 1909 flyttade hon därifrån till ålderdomshemmet.

År 1910 flyttade hyresgästen Karl-Gustaf Ferdinand Johansson in i stugan. Han bodde tidvis på andra håll, men återvände alltid till Tyrsbo. Efter hans död 1923 blev Tyrsbo tomt under tio år, men från 1933 och några år framåt bodde ett par skogsarbetare där. Efter 1939 fanns ingen permanent boende där, men stugan användes från och till som jaktstuga och skogsarbetarbostad. Det här var första delen i Tyrsbos historia, andra delen följer nedan.

Familjen Dankwardt-Lillieström, som äger Måla, erbjöd Västra Hargs hembygdsförening att överta Tyrsbo. Föreningen tackade ja och påbörjade förberedelserna för flyttning av stugan och flyttningen till nuvarande plats vid hembygdsgården skedde på sensommaren 1989. Nu vidtog ett digert arbete med att med varsam hand och god kunskap göra stugan så tidstrogen som möjligt. Efter många timmars arbete utfört av föreningens medlemmar kunde Tyrsbostugan invigas i september 2001, varefter arbetena fortsatte med att få såväl interiör som exteriör så tidstypiska som möjligt, ett arbete som fortsätter än idag. Lite stryk tar ju våra gamla byggnader, trots omsorg

och tillsyn, så i år har nytt spåntak lagts dit. Det blev lite bråttom för sommaren är kort och vi ville ha det hela klart till 10års-jubiléet, som bestämdes vara den 24 september. Än en gång lade föreningens medlemmar ned ett stort arbete och klarade av betinget. Nu är stugan så fin och vårt kära Tyrsbo lever vidare, mycket uppskattat av medlemmar och gästande vid hembygdsgården.

Till sist ett minne från Tyrsbos sista boende, Stina, som var djupt troende och kände sig kallad till himmelen. Hon hade hört att på uppståndelsens morgon skulle Jesus komma ner till jorden och hämta de sina och till dem räknade sig Stina. Påsken 1898 hörde till de förutspådda domedagarna och pilgrimer samlades

Tyrsbo, Västra Harg

vid Oljeberget i Jerusalem och bad att få bli hämtade av Jesus. Stina, som bodde ensam, hade sitt egna lilla Oljeberg, nämligen den flata stenen bakom stugan och hit skulle Han komma för att ta henne med sig. Så hoppades Stina och förberedde sig för himlafärden och gav bort sina jordiska ägodelar till vännerna runt om i trakten. På påskdagens morgon var Stina tidigt upp, låste dörren och lade nyckeln på sin plats över stocken närmast dörrposten. Därefter klättrade hon upp på stenen och inväntade Kristi återkomst och himlafärden. Hon väntade förgäves hela dagen, men ingen Jesus kom och ingen himlafärd. Men lutt-rad som hon var, gick hon till sina vänner och bad få tillbaka sin egendom, hon insåg att hon måste bida sin tid här på jorden. Hon avled 1914 och är begravd på Västra Hargs kyrkogård.

Text & bild: Britt Djerf

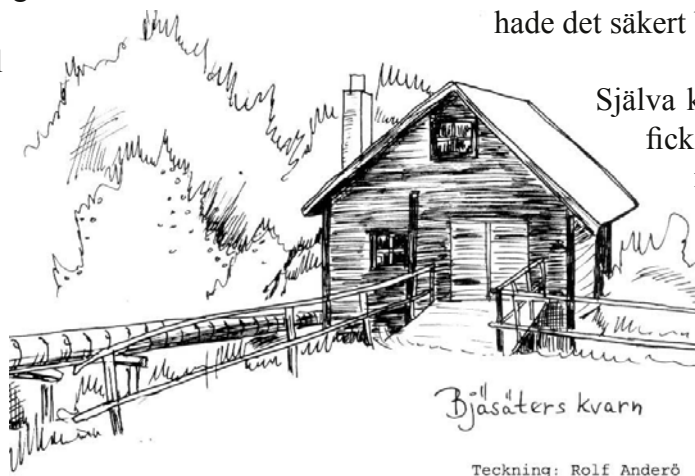
Vi minns i vintermörkret

Nu i vintermörkret går tankarna tillbaka till sommarens soliga dagar. Men det var minsann inte alla dagar som var lugna, soliga och badvänliga. Natten mellan den 2:a och 3:e juli drabbades norra Östergötland av ett av de mest fantastiska åskväder skrivaren av dessa rader kan erinra sig.

Under ett par timmar föll det i Bjäsäter, Stjärnorp (där Vreta klostrets Hembygdsförening har sin vattendrivna kvarn) 70 mm regn och i sjön Bjäns norra ände (2,5 km norr-ut) föll hela 160 mm under samma tid. Samtidigt registrerades flera tusen blixtar och det hördes ett konstant muller när den kolsvarta natten lystes upp av blixterna.

Sjön Bjän omges av höga berg med skarpa sluttningar, så vattnet störtade ner i sjön på nolltid. Naturligtvis kunde inte sjön svälja all denna nederbörd utan den svämmade över vid kvarn dammen och ner i den

ravin där kvarnen är belägen. För att öka vattengenomströmningen öppnades luckan till tuben liksom luckan till turbinhuset. Av det enorma trycket kastades vattnet ut 15 meter innan det slog i en slänt. Tuben och turbinhuset är bara 3 respektive 1 år gamla och skadades inte. Om de gamla delarna varit kvar hade det säkert bara varit kaffeved kvar.

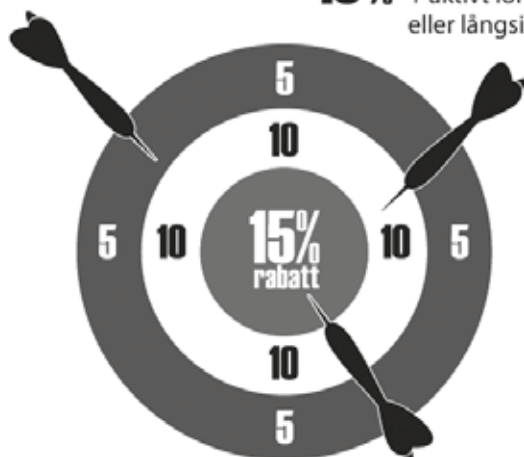
Själva kvarnen är stabilt byggd och fick inga skador, men en stensättning intill försköts och har fått repareras. Men som tur var kunde alla besökare på föreningens kvarndag den 17/9 glädja sig åt att kunna köpa det naturliga och när-odlade råg- och vetemjålet precis som i tidigare år. I media har vi kunnat se vil-

ka skador det kan bli av skyfall och jordskred bl.a. i Norge. Nu fick vi med egna ögon se vilka oerhörda krafter som vatten kan åstadkomma i vår egen hembygd.

Text: Hans Skoog, teckning: Rolf Anderö

5 % Boendeförsäkring
+ extra sakförsäkring

10 % Boendeförsäkring
+ aktivt lönekonto
eller långsiktigt sparande

15 % Boendeförsäkring
+ aktivt lönekonto
+ långsiktigt sparande

Träffa oss och bli förmånskund
redan idag! Läs mer på vår hemsida
lansforsakringar.se/ostgota

Östgöta
Brandstodsbolag
Bank & Försäkring

Funktionärskonferens i Högby

Närmare 50 representanter från 29 hembygdsföreningar hade hittat till Högby Hembygdsgård för funktionärskonferens denna råkalla lördag den 12 november. Apropå "hitta" så hade trafikverket pga. pågående vägarbeten vid Mjölby krånglat till avfarten från 32:an till Högby, men de flesta kom fram ändå utan större problem.

Högby Hembygdsförenings ordförande Helene Gustafsson berättade om föreningen, som bildades 1945, och om hembygdsgården som först bara bestod av den lilla ryggåstugan Lindstorp och dess ladugård. Senare har en smedja flyttats dit och samlingslokalen, som vi var i, byggdes 1965. Föreningen har ca 170 medlemmar och har under 66 år bara haft fem ordföranden.

Denny Lawrot, ny ordförande sedan i våras, hälsade välkommen å Östergötlands Hembygdsförbunds vägnar. Viktig är kontakten med skolorna, en av flera angelägna frågor som tas upp på Januarikonferensen, som pga. upptagen Wallenbergssal äger rum först den 4 februari 2012.

Sveriges Hembygdsförbunds (SHF:s) tillgänglighetsexpert Gunnar Häger skulle kunna resa runt i Östergötland och tex besöka tre hembygdsgårdar per dag och föreslå tillgänglighetsförbättrande åtgärder. Kulturturismen blir allt viktigare och en karta över hembygdsgårdarna i Östergötland, både digitalt och på papper, är en angelägen uppgift för förslagsvis ett Leaderprojekt. Denny Lawrot redogjorde för de Leaderområden som finns i Östergötland – Gränslandet, Folkungaland och Kustlandet – och något om hur man söker bidrag. Föreningarna uppmanades att köpa flera exemplar av 70-årsjubileumsskriften, som även har skickats ut till bibliotek och museer mm.

Ett prov på SHF:s nya hemsida visades, men den kommer inte att börja användas förrän i maj 2012. Föreningarna måste själva se till att deras hemsidor kommer med, men det finns en respit på ett år, dvs. till maj 2013. Föreningarnas hemsidor är givetvis viktiga för intern information, men i ännu högre grad för att visa upp föreningarna utåt. 75 av länets 95 föreningar är idag anslutna, antingen genom SHF:s portal eller via länk. SHF:s kontaktperson för hemsidor mm. heter Mikael Jonsson.

I år är det fem föreningar i Östergötland som fått bidrag inom projektet "Hus med historia" och de ska skriva om sina erfarenheter i nummer fyra av Hembygdsbladet. Östergötlands Hembygdsförbund har i år fått 50 000 kr som använts för enkät och resor. För nästa år anslås 10 Mkr för hela riket och sista ansökningsdag är den 15 november i år. Projektet har inneburit ett lyft för hembygdsrörelsens byggnader, eftersom det tidigare varit svårt att få bidrag till renovering av flyttade hus. Ett annat sätt att få pengar, även till hus, är att gå via Leader, men flera närvarande klagade på att det kräver mycket administrativt arbete.

SHF:s principer för medlemskap i hembygdsföreningar är att det finns medlem, familjemedlem och

Högby hembygdsgård

hedersmedlem. Familjemedlemskap räknas som två personer, även om i praktiken ännu flera delar på medlemskapet. Denny Lawrot hade pratat med Östsam om möjligheterna för förbundet att få större bidrag, men det kommer att vara oförändrat nästa år. Januarikonferensen ska fungera som extra årsmöte och då kommer styrelsen att föreslå en höjning av medlemsavgiften till Östergötlands Hembygdsförbundet från tre till fem kr. Avgiften har legat stilla sedan år 2000. Efter höjningen blir i så fall den totala avgiften – inklusive SHF:s del – 13 kr/medlem. En handuppräckning visade att många hembygdsföreningar har 80 – 100 kr i medlemsavgift och att det är få som har mera.

Bengt Björner redogjorde för arbetsutskottets arbete med förändring av stadgarna, som efter behandling i

Ljusa idéer från David Fogelberg i Högbý

styrelsen också ska upp på det extra årsmötet. Avsikten är att antalet suppleanter ska minskas och ej vara personliga. Vidare kommer att föreslås att årsmötet flyttas till april och att bara en konferens per år är stadgad, även om givetvis flera ändå kan anordnas.

Vad gäller studieverksamhet så anlitar Östergötlands Hembygdsförbund Studieförbundet, men det står de enskilda hembygdsföreningarna fritt att välja vilket studieförbund de vill. Inga Britta Adolfsson redogjorde för olika bidragsmöjligheter som till studiecirkel (minst tre personer, minst tre gånger), kortkurs (t.ex. denna konferens), kulturprogram (måste för-rapporteras, men det räcker med att skicka in årsprogrammet). Ska man ha en dyr föreläsare, bör man förhandla särskilt med sitt studieförbund om det.

David Fogelberg hade egentligen anmält sig som representant för Östra Eds Hembygdsförening, men ombads berätta om Bygdeband och Genline. Företaget hade köpts upp av amerikanska Ancestry för ett år sedan, men det hade inte gjort så stor skillnad. 375 föreningar är idag anslutna till Bygdeband, varav 25 i Östergötland. Totalt finns idag 745 000 poster i systemet. Ingenting hindrar att föreningar lägger in sitt material både på Bygdeband och Kulturarv Östergötland, men enligt avtal får man inte lägga in det på konkurrerande kommersiella databaser. Det är också fritt fram att t ex göra en bok av de fakta respektive förening har på Bygdeband, eftersom föreningen äger sitt material.

En förening kan utan att riskera stämning lägga ut bilder på torpstugor, men när det gäller levande personer bör man fråga personerna först. Det framhölls

att Studieförbundet kan ge kurser i inmatning av uppgifter till Bygdeband. Det diskuterades också olika sätt att finansiera anställda personer för den tidskrävande inmatningen, t ex med hjälp av regeringens nyligen lanserade kulturarvslyft.

Denny Lawrot kastade fram en fråga om Östergötlands Hembygdsblad skulle kunna göras digitalt för att slippa dyrbar tryckning och distribution. Dessutom skulle tidningen kunna nå flera personer än de tio per förening som idag får den.

Slutligen meddelades att årsmötet är i Nykil och höstkonferensen hos Kisa-Västra Eneby Hembygdsförening. Högbý Hembygdsförening fick en varm applåd för visad gästfrihet och god mat.

Text: Bo Jansson, foto: Mikael Johansson

HEMBYGDSFÖRSÄKRINGEN

SUCCÉN FORTSÄTTER

Kampanjen *Så skyddar vi kulturarvet* fortsätter under 2012. Föreningen kan få 50 % av investeringskostnaden för valfri skadeförebyggande åtgärd. Föreningen kan maximalt få 2 000 kr i bidrag och väljer själv vilken skadeförebyggande insats man har mest behov av. Ansök genom att skicka in kopia på kvitto eller faktura till försäkringskansliet, se adress nedan. Glöm inte att ange vart bidraget ska utbetalas.

ATT TÄNKA PÅ INFÖR VINTERN

Risken för vattenskador är extra stor vintertid. För att förebygga frysskador är det viktigt att ha god underhållsvärme i byggnaden, så att den klarar en köldknäpp, samt ha en kontinuerlig tillsyn av byggnaden. Om hembygdsgården inte används vintertid är det bra att stänga av vattnet och tömma ledningssystem, toaletter etc.

Stora snömassor utgör en risk för att taken rasar in om snötrycket blir för stort. Denna skadehändelse gäller försäkringen inte för.

UPPDATERA FÖRSÄKRINGEN

Alla föreningar ska sedan 2010 ha uppdaterat försäkringen genom att fylla i ett underlag för uppdatering av försäkringsteckning. Idag efterfrågas ytterligare information om byggnaderna, som i de flesta fall inte krävdes när försäkringen tecknades. Om ni är osäkra på om er förening har uppdaterat, kontakta försäkringskansliet!

Hembygdsförsäkringen,
Östra Långgatan 30A, 432 41 Varberg
hembygdsforsakringen@hembygd.se 0200-22 00 55

Att arbeta med utställningar

Våra offentliga museer är skattkammare och där finns också kunskaper och idéer att hämta för medlemmar i våra hembygdsföreningar. För att dela med sig av erfarenheter och kunnande höll man en kurs på Östergötlands museum en helg i oktober där museet och Östergötlands Hembygdsförbund var arrangörer. Drygt 20-talet medlemmar från olika hembygdsföreningar i länet deltog och det blev en spännande dag, det var som att kika bakom kulisserna. Kunniga och underhållande föreläsare var Mats Gillstring från museet samt Joakim Johansson från Landeryds hembygdsförening.

Mats Gillstring med den garnerade dyrgripen

Råd och anvisningar som gavs till publiken handlade om hur man bygger utställningar, vad man ska tänka på praktiskt och tekniskt samt inte minst: hur ska man få fram det man vill berätta?

De utställningar man beundrande stannar inför på ett museum är resultat av fantasi, knep och knåp och en uppsättning av - som det tycks ytligt sett - ganska enkla hjälpmedel: skruvar, lim, plexiglas, textilier, tidningspapper, lin, blånor, spånskivor, vattenfärger. Listan kan bli hur lång som helst, allt går att använda. Mats demonstrerade och förklarade, skickade runt en smörgås av spånskiva som åskådningsmaterial. Plockade fram en garnerad gris placerad på grönkål ur en låda. Den har varit med om mycket under åren, kommenterade han och packade sedan ömsint ner

dyrgripen. Plexiglasen visade sig vara ett användbart material som tål varierande behandling och som är mycket samarbetsvilligt. Stort intresse fick beskrivningen av modeller för skyltdockor.

Vi vill ofta visa kläder, förklarade Mats och gav en lektion där gips och lin alternativt rörmokarens blånor ingick för att skapa en docka med tilltalande(?) huvud.. En levande modell krävs förstås och vederbörande får då finna sig i att få ansiktet insmört med vaselin följt av ett lager gips. När det torkat tillräckligt skärs det ”nya” ansiktet av. Det brukar inte bli några missöden med den som lånat ut sitt fejs, försäkrade modellören.

Med lin eller blånor klistrade på huvudet och en kropp av nät har man nu en utmärkt stomme.

Det var bara ett av många tips och förslag som deltagarna fick ta del av samtidigt med en förteckning över användbart material som finns tillgängligt på marknaden, brukbarhetsgraderat i lämpligt resp. olämpligt.

Nu var det dags för en guidning inne på museet under ledning av Mats och utställningstekniker Johan Nilsson. Den permanenta utställningen om Familjen Berg, de skelett som finns i östgötarummet under trampsäker glastruta blev lämpligt åskådningsmaterial samt mindre rum från senare epoker i samma avdelning. Det finns bara ett ord för vad som kan åstadkommas på ett museum: Imponerande!

Men att föreningarna ute i länet också kan fick Joakim Johansson från Landeryds förening berätta om. Med hjälp av utmärkt bildmaterial kunde deltagarna följa reparationer och uppbyggnad av föreningens hembygdsgård. Här följde också diskussioner kring ämnen som hur mycket kan vi ta emot och vad har vi plats för? Vad gör vi med det som blir över? Ont om utrymme är det gott om hos våra föreningar och att lokalerna inte räcker till för allt som skänks är ett gemensamt problem. Våra hembygdsgårdar får inte betraktas som avstjälpningsplatser var också alla överens om. Här hördes förslaget att ”vi kanske kan byta med varandra” under förutsättning att man som mottagare fått fria händer.

Slutligen, ett högt betyg på en givande kursdag väl upplagd av Anita Löfgren Ek.

Text & foto: Ing-Marie Hagelin

Hus med historia 2011 – Regna HBF

1991 fick Regna hembygdsförening genom Allmänna Arvsfonden denna stuga som kallas Planberget. Med en ekonomisk insats från Länsarbetsnämnden och Arbetsförmedlingen, gjordes vissa renoveringar. Huset stod sedan en tid tomt utan att utnyttjas och föreningen beslöt då att en restaurering av huset skulle genomföras. Med hjälp av Länsstyrelsens projekt "Hus med Historia", har nu arbete kunnat genomföras i två omgångar.

Innevarande år har ett omfattande arbete med yttertaget och skorstenen genomförts, och tidigare år har de frilagda väggarna reparerats med lerklining. Vi har även tvättat ner innertaken, patenterat, och målat dem åter med limfärg. I köket målades de nyklinade väggarna om, med bård och stänkmålning.

Grovarbete på taket. (foto: Nicklas Hansen)

Regna renoverar. (foto: Bengt-Ola Morgny)

Tanken med husets restaurering är att besökarna av huset skall få en inblick i de olika byggnadshistoriska skikten av färger, tapeter mm, samt ge en mer osminskad känsla av genuinitet. Huset som omnämndes första gången i husförhörlängderna för Regna, omkring 1830, har bebotts i huvudsak av hantverkare. Sockenskräddaren tillika ringkarlen Peter Dahlquist, skomakaren Per August Asklöf och smeden Anders Sundquist var några som huserade här under 1800 talet.

Med vetskapen om vilka människor som utgjort husets historia har föreningen försökt återställa inredningen med de föremål/repliker, som finns i föreningens samlingar. Fortsatt arbete med de båda våningarna kommer att ske. Vi försöker då att inte skala bort de olika "årsringar" som tiden och de människor, som där verkat har skapat. Med varsam hand skall vi laga upp de tapeter som finns, måla om huset med ljusbränd falurödfärg, och renovera fönstren.

Regna Hembygdsförening har under sommaren 2010 och 2011, haft Planberget öppet för visningar för allmänheten, och vi hoppas därigenom att verka för en helhetsbild av husets historia och känslan för byggnadsvård, skall spridas till fler husägare, fasta som sommarboende.

*Text: Bengt-Ola Morgny, på uppdrag av
Regna Hembygdsförening*

Fortsättning på Hus med Historia-projektet följer i nr 1/2012 med redovisningar av Ödeshögs, Wists och Björsäters HBF..

Rättelse: I nr. 3/2011 av Hembygdsbladet så blev bildtexterna till artikeln "Hårtavlan på Mjölby Hembygdsgård" av Bo Jansson omkastade. Bilden till vänster avser Hårabete på Mjölby Hembygdsgård, och till höger Hårabete på Våmhus Hembygdsgård. Vi beklagar missödet och hoppas på överseende.

Ljusstöperskan

av Erik Axel Karlfeldt

Ljusen skall jag snyta.
Doppa skall jag i gryta;
stora vörtbrödsskivor
och skummande, mäktigt flott!
Bägarn skall glimma på skänken,
folket skall stimma på bänken.
Här inom höga drivor
velom vi jula godt.
Troll och ulvar nalkas vår by
och ärna oss harm och sorg;
Stöper du ljus, så stöper jag bly
att värna vår glädjes borg.

Ljusstöpning vid Höstbäck (foto: Carl G Nilsson)

Vi ger ut böcker!

Ett axprov ur vår tidigare utgivning:

Brevens Bruks hembygdsförening:
Brevens Bruk, bruksliv i järnets tecken
Knutby-Faringe-Bladåker hembygdsskiv-
ening: Bygden som steg ur havet
Fanthyttans bygdeförening: Fanthytan
Borensbergs hembygdsskivning: Från
Husbyfjäll till Borensberg
Lima, Rörbäcksnäs och Transtrands
hembygdsskivningar: Gränsland
Hafsta byalag: Hafsta genom tiderna
Föreningen Hårdakvarn: Hårdakvarn
Idre hembygdsskivning: Idre bygdebok
del 1, 2 och 3
Kvistholmsgruppen: Kvistholmskrönikan
Ragnarö byalag: Livet i ragnarö
Norra Vi hembygdsskivning: Norra Vi
Norra Vi hembygdsskivning: Ydrebo
Torpa hembygdsskivning: Om Torpa
kyrka
Torpa hembygdsskivning: Skrävör
och visor
Reftele hembygdsskivning: Reftelebygd
Röks hembygdsskivning: Röksminnen
Rök-Svanshals byalag: Svanshalsminnen
Stoby historieförbund: Stoby by
Särna fornminnesförening: Särna

Upplands-Bro Kulturhistoriska förening: Upplands-Bro
från då till nu
Birgitta Olsson: Bondeuppror i Skåne
Johan Birath: Brännvin, vatten och bröd. Del 1 och 2
Johan Birath: Ekeby sockenstämmor 1787-1818
Johan Birath: Mordet i Hycklinge
Johan Birath: Mordet i Ljungtorp
Johan Birath: Mordet i Mjölby
Johan Birath: Mordet vid Stjärnesand
Berit och Lars Eric Fjellman: Dalsland och gränsbygden.
Del 1 och 2

Erik Jonsson: De första Ormsjöutvandringarna. Del 1 och 2
Bror Steen: En Parvells minnen från Häggstad Norrgård
Östen Andersson: Fjärdingsman i skärgården
Rune Andersson: Örskar
Tony Hagström: Från bondby till municipalsamhälle (Kisa)
Bengt-Arne Bengtsson: Från Östra stambanan till Ostlän-
ken/Götalandsbanan
Anders Ejderik och Anders Dahlin: Grövelsjöfjällen,
gränslösa fjäll
Sten-Olof Ragnar: Gårdar och stugor i Åsbo
Lennart Nilsson: Gårdarna utmed Lagans strand

Sven Thurin: Historien om Myggsjön
Verner Lindblom och Bengt Råslid: Lexikon, Västergötlands tidiga historia
Bo Werkström: Lunds Timmer AB
Per-Anders Lundh: Mellan Liljeholmen
och Somvik
Mona Söderbäck: Mitt Ödeshöj
Bo Jansson: Mjölby industrihistoria
Gudrun F. Brännberg: Målare i
Medelpad
Kajsa Karlsson: Människor, mark och
skiften i Knipered under 250 år
Anita Kindstrand: Ordstav och talesätt i
Unnarbybygden
Rosa Lindeberg och Majken Sörman-
Olsson: Rosas bok
Torbjörn Ljungqvist: Rödors
Eva Fagerberg: Sankta Ingrid av
Skänninge
Alice Andersson: Skeppsås kyrkogård
Catherine Lagercrantz: Tammis på
Österbybruk
Elje Fasth: Tranås hommusikkår 110 år
Göran Källgård: Vargjakt, emigranter
och en drucknad griskulting
Mikael Edberg: Ytterbys gårdar och torp
och många fler ...

Vi erbjuder Dig eller Din förening:

- ✧ hjälp med allt från manus till färdig bok
- ✧ formgivning
- ✧ upplagor från 50 ex och uppåt
- ✧ tryckning
- ✧ intressanta priser
- ✧ handledning

Kontakta oss så får vi diskutera just din situation!

Atremi

Axstad Södergård,
0142-171 00

595 94 Mjölby
info@atremi.se

www.atremi.se

Posttidning B

Avsändare:
Östergötlands Hembygdsförbund
Tellbovägen 14,
585 64 Lingham

